

Metodické materiály

pre učiteľ'ky a učiteľ'ov
k dokumentárnemu filmu
Generácia Greta

Ako používať dokumentárny film na vyučovaní

Komu je táto publikácia určená

Milé učiteľky, milí učitelia,

v rukách držíte publikáciu, ktorá je určená vám, učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl, študentstvu pedagogických vysokých škôl a všetkým ľuďom zaujímavým sa o globálne vzdelávanie (GV). Veríme, že globálne vzdelávanie slúži deťom i dospelým nielen na lepšiu orientáciu v čoraz komplikovanejšie prepojenom svete, ale zároveň prispieva ku komplexnému rozvoju kľúčových kompetencií potrebných pre život.

Z analýzy stavu globálneho vzdelávani na Slovensku za rok 2018 vyplýva, že premietanie filmov a videí patrí medzi najčastejšie využívané metódy výučby. Spoločné sledovanie filmu na hodine síce priblíži výzvy súčasného sveta vašej triede, bez nadväzujúcich aktivít však vôbec nemusí prispieť k rozvoju žiackych vedomostí, zručností, postojov a hodnôt.

Cieľom projektu **Jeden svet na školách** je ponúknuť deťom a mládeži pútavé dokumentárne filmy o aktuálnych globálnych témach a zároveň ich motivovať, aby sa stali aktívnym publikom. Teda aby si snímku nielen pozreli, ale aj dokázali analyzovať jej dej, porozumieť súvislostiam, vyjadriť vlastný názor, diskutovať s inými a kriticky premýšľať. Spoločné pozeranie dokumentárnych filmov navyše pomáha vytvoriť na hodinách atmosféru, kde sa so žiakmi a žiačkami lepšie spoznáte, kde môžu preskúmať svoje postoje a tiež sa naučiť, ako rešpektovať postoje iných.

Na nasledujúcich stranách nájdete komplexný balíček materiálov, ktorý vám uľahčí prácu s dokumentárnymi filmami na vašich hodinách a pomôže vám naplno využiť potenciál tejto metódy. Ku každému filmu sme pripravili metodické materiály zohľadňujúce dĺžku vyučovacej hodiny. Sú vytvorené tak, aby ste si ich mohli prispôbiť podľa svojich možností a potrieb. Obsahujú aj doplnujúce informácie k témam filmu, vďaka ktorým sa môžete lepšie pripraviť na diskusiu po premietaní.

Táto príručka obsahuje aktivity nadväzujúce na tri dokumentárne filmy. Prvý z nich – **Modelka Maddy** – sleduje osobný príbeh Madeline Stuart, prvej celosvetovo známej modelky s Downovým syndrómom. Hovorí o živote ľudí so zdravotným znevýhodnením a vyzýva publikum, aby prehodnotilo svoj postoj k štandardom krásy.

Film **Tieňohra** zachytáva príbehy tínedžerov, ktorí sa vydali na nebezpečnú cestu za lepším životom bez sprievodu dospelého. Ponúka tak iný pohľad na migráciu, než s akým sa bežne stretávame v médiách.

Tretí dokumentárny film s názvom **Generácia Greta** prináša príbehy deviatich mladých aktivistiek, ktoré upozorňujú na závažnosť klimatickej krízy a angažujú sa za lepší a spravodlivejší svet.

Dúfame, že materiály v tejto metodickú príručku budú pre vás užitočné a pomôžu vám otvárať aktuálne globálne témy vo výučbe. Prajeme vám veľa inšpiratívnych diskusií a spoločných objavov.

Tim Oddelenia globálneho vzdelávania, Človek v ohrození

Čo je globálne vzdelávanie

Na Slovensku používame termín globálne vzdelávanie ako zastrešujúci princíp, ktorého súčasťou je globálne rozvojové vzdelávanie (vzdelávanie o problematike rozvojových krajín a chudoby vo svete), environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie, mierové vzdelávanie a vzdelávanie k ľudským právam v globálnom kontexte.

Globálne vzdelávanie vychádza z konštruktivismu, pričom kladie dôraz na participatívne vzdelávacie postupy zameriavajúce sa nielen na nadobúdanie vedomostí a zručností, ale aj na zmenu hodnôt a postojov. Aby boli ciele GV naplnené, je potrebné zameniť metódy frontálnej výučby za konštruktivistické pedagogické postupy (alebo k nim smerovať) s cieľom podporiť u detí a mládeže aj rozvoj ich postojov a hodnôt.

GV navracia do vzdelávania hodnoty a umožňuje vidieť prepojenia medzi rôznymi globálnymi a lokálnymi javmi v spoločnosti či prírode. Podporuje kritické myslenie a efektívnu prácu s informáciami, prepája teóriu s praxou a učenie (sa) so snahou o zmenu. A nakoniec, vzdeláva k demokratickému občianstvu.

Začleňovanie GV do výučby prináša najmä tieto benefity:

- Svet, v ktorom žijeme, je navzájom prepojený. Dôsledky našich činov sa dnes šíria extrémnou rýchlosťou a vplývajú na životy ľudí v blízkom okolí aj iných krajinách. Ak chceme, aby sa mladá generácia vedela v tomto rýchlom, prepojenom a vzájomne previazanom svete orientovať a pozitívne ho ovplyvňovať svojimi rozhodnutiami, musí mu rozumieť. GV k tomu aktívne vedie a prepája učenie s praxou.
- GV priamo prispieva k naplneniu vzdelávacích cieľov definovaných v štátnych vzdelávacích programoch a dokumente Sprievodca školským rokom. Nie je teda prácou navyše, práve naopak, je prostriedkom na dosiahnutie stanovených cieľov, a to spôsobom orientovaným na potreby detí a mládeže. GV podporuje vytváranie takého školského prostredia, ktoré sa zakladá na vzájomnom rešpekte medzi dospelými a deťmi, ale aj medzi deťmi navzájom.
- GV nezahŕňa iba informácie o aktuálnych témach, ale je tiež príležitosťou, aby si mladí ľudia osvojovali kľúčové zručnosti a kompetencie. Ide najmä o rozvoj mediálnej gramotnosti, schopnosti kriticky myslieť či podložiť svoj názor argumentmi a tiež o podporu zručností potrebných na spoluprácu v tíme.
- Kombinácia tém s konštruktivistickými a aktivizujúcimi metódami vzdelávania vytvára príležitosť zapojiť do aktivít všetkých v triede – aj tých, ktorí zväčša nie sú aktívni pri frontálnej výučbe.
- Žiaci a žiačky sa s globálnymi témami bežne stretávajú v médiách, rodine či svojom okolí a vzbudzujú v nich prirodzený záujem. GV im umožňuje skúmať aktuálne globálne témy v rámci vyučovania a zároveň vytvára na hodinách bezpečné prostredie, kde môžu formovať svoje postoje a prípadne konať v súlade so svojimi hodnotami.

Čo nájdete v tejto príručke

Vybrali sme pre vás pútavé filmy, ktoré reagujú na aktuálne celospoločenské a globálne témy. Všetky sú buď dabované, alebo v pôvodnom znení so slovenskými alebo českými titulkami. Odporúčame, aby ste vopred zvažili, či je vaša trieda schopná sledovať titulky a zároveň vnímať filmový dej. Pri niektorých filmoch môžu byť titulky výhodou, napríklad ako pomôcka na hodinách cudzieho jazyka.

Vzdelávacie aktivity

Každá aktivita sa začína **anotáciou**, teda stručným zhrnutím filmu. Anotácie vám neprezradia, akým spôsobom je film spracovaný, či sa bude vaším žiakom a žiačkam páčiť, alebo ako s ním ďalej pracovať. Preto by ste si celý film mali určite pozrieť, skôr než ho premietnete vašej triede.

Na začiatku každej aktivity nájdete informáciu, pre akú **vekovú kategóriu** je určená, aké má **ciele**, aké **pomôcky** a **prílohy** budete potrebovať. Súčasťou postupu sú **metodické tipy**, ktoré ponúkajú alternatívy aktivity, odporúčania či dôležité metodické usmernenia k jej realizácii.

Vyučovacia hodina má iba 45 minút, preto sme všetky vzdelávacie aktivity koncipovali tak, aby dĺžkou zodpovedali vyučovacej hodine. Ak nestihnete vašej triede premietnuť celý film a počas tej istej vyučovacej hodiny uskutočniť aj celú aktivitu, je na vás, ako ju rozvrhnete. Metodiky sú koncipované tak, aby ste si mohli rozdeliť program na viacero vyučovacích hodín.

V ideálnom prípade by mala vzdelávacia aktivita nasledovať hneď po filme. Ak to však nie je možné, vráťte sa k filmu na ďalšej hodine, prípadne sa dohodnite so svojou kolegyňou alebo kolegom a postup naplánujte spoločne. Dôležité je, aby ste do hodiny, na ktorej pozerať film, začlenili aspoň prácu s pracovným listom Emócie (je súčasťou metodík k niektorým filmom) alebo krátku reflexiu.

Otázky vhodné na záverečnú diskusiu nájdete v jednotlivých vzdelávacích aktivitách. Rovnako vám poslúžia nasledujúce nedokončené výroky, ktoré môžu žiaci a žiačky doplniť. Pomocou nich sa nad témou filmu zamyslia a zatriedia si nové poznatky. Napríklad:

- Najviac ma prekvapilo, že ..., lebo
- Vďaka tomuto filmu si uvedomujem, že
- Chcem sa dozvedieť viac o ..., pretože
- Chcem aktívne prispieť k ..., pretože

Ak pracujete s dokumentárnym filmom v online prostredí, môžete triedu rozdeliť do viacerých menších tímov, kde budú diskutovať. V prípade, že nemáte priestor na spoločnú diskusiu so skupinami alebo s celou triedou, môžete si k filmom pripraviť dve-tri otázky, ktoré žiaci a žiačky vypracujú na záver samostatne, aby sa uzatvoril proces učenia. Ďalšie spôsoby, ako realizovať reflexiu v triede či online, nájdete v časti Metódy reflexie.

Vzdelávacie aktivity v tejto príručke kopírujú **trojfázový model učenia EUR**. Ten slúži na sprevádzanie žiakov a žiačok zážitkovou hodinou. Učivu lepšie porozumejú prostredníctvom troch fáz učenia:

1. Evokácia

- Motivuje a aktivizuje.
- Prepája neznáme so známym, čím sa lepšie uchováajú nové informácie.
- Žiaci a žiačky si samostatne vybavujú (evokujú) vedomosti o téme, teda čo už vedia, čo si myslia, že vedia, aké otázky a myšlienky im k nej napadajú.

2. Uvedomenie

- Žiaci a žiačky získavajú a spracovávajú nové informácie.
- Následne ich zaraďujú medzi vedomosti, ktoré si vybavili a utriedili počas evokácie.

3. Reflexia

- Je to najdôležitejšia časť aktivity a procesu učenia. Ak chýba, nemusia sa žiaci a žiačky nič naučiť.
- Cieľom reflexie je pouvažovať o nadobudnutých informáciách, o skúsenosti a o procese, vďaka ktorým sme sa dopracovali k novým zážitkom a poznaniu. Žiaci a žiačky si uvedomia, čo a ako sa naučili, zatriedujú, systematizujú a utvrdzujú si získané vedomosti.
- Odporúčania a konkrétne tipy, ako realizovať reflexiu, nájdete v časti Metódy reflexie.

Doplňujúce informácie k témam filmu

V tejto časti metodík nájdete všeobecné informácie, ktoré vám pomôžu zorientovať sa v téme filmu a pochopiť súvislosti. Poslúžia vám tiež ako príprava na aktivitu po vzhladnutí filmu, najmä na záverečnú diskusiu. Je len na vás, ktorú z ponúkaných aktivít a ich alternatív zrealizujete vo vašej triede.

Na to, aby ste dokázali odučiť výbornú hodinu prínosnú pre vašich žiakov a žiačky, nemusíte byť expertom na danú tému. Doplnujúce informácie uvádzame v rôznych formách – ako odpovede na otázky, slovník pojmov či texty týkajúce sa rôznych aspektov danej tematiky. Samozrejmosťou je zoznam zdrojov, z ktorých sme pri tvorbe metodiky čerpali a ktoré poslúžia aj vám a vašej triede, ak sa chcete o téme dozvedieť viac.

Tipy na realizáciu aktivít

- 1. Stanovte si cieľ hodiny.** Cieľom hodiny by nemalo byť iba nadobúdanie nových poznatkov, podstatné je aj to, aby žiaci a žiačky pochopili súvislosti a prehodnotili svoje postoje. Dokumentárne filmy zvyčajne neponúkajú univerzálne návody, ako zmeniť svet k lepšiemu, skôr odkrývajú ďalšie uhly pohľadu na mnohokrát zložité témy. S obsahom filmu preto treba ďalej pracovať v rámci súvisiacich aktivít. Prípravu hodiny vám uľahčí, ak si stanovíte, čo na nej chcete dosiahnuť (napr. otvorenie diskusie na určitú tému, oboznámenie sa s problematikou, preskúmanie žiackych postojov). Vysvetlite vašej triede, čo od nej očakávate, a majte na pamäti, že aj cesta je cieľ.

2. **Pozrite si film ešte pred premietaním.** Iba ak film uvidíte vopred, môžete posúdiť, či svojou náplňou, rozsahom, náročnosťou zodpovedá naladeniu a možnostiam vašej triedy. Teda či je adekvátny pre vašu vekovú skupinu, či zodpovedá jej schopnostiam aj záujmom a zároveň kritériám, ktoré musíte splniť (iŠVP, ŠKVP a pod.). Nestačí si len prečítať anotáciu, forma spracovania témy alebo dĺžka filmu nemusí vyhovovať každej triede.
3. **Na hodinu sa pripravte.** Nepodceňte prípravu hodiny, či už z technickej stránky (výber učebne, bezchybné fungovanie techniky, zatemnenie miestnosti atď.), alebo zo stránky pedagogickej (dostatok vedomostí o problematike, využitie interaktívnych metód a pod.). Čas strávený prípravou sa na kvalite hodiny viditeľne prejaví. Pripravte si a nastavte všetku techniku (dataprojektor, reproduktory, počítač). Skontrolujte, či film prechádza technickým zariadením bez problémov, či sú obraz a zvuk synchronne. Pozrite si súvisle aspoň 3 minúty. Tesne pred hodinou ešte raz vyskúšajte, či všetko funguje bez problémov.
4. **Pozerajte film spoločne s triedou.** Ak si počas premietania sadnete za katedru a budete sa venovať administratívnej práci či príprave na ďalšiu hodinu, žiaci a žiačky sa pravdepodobne tiež nesústredia na sledovanie filmu. Odporúčame, aby ste si sadli tak, aby ste mohli sledovať film a súčasne pozorovať reakcie vašej triedy. To vám pomôže pripraviť sa na emócie, ktoré sa môžu uvoľniť počas záverečnej diskusie. Navyše, ak si film pozriete opakovane, zakaždým v ňom postrehnete iné súvislosti, ktoré potom využijete počas reflexie.
5. **Akceptujte rôznorodé prejavy emócií.** Dokumentárne filmy často vykresľujú neľahké osudy skutočných ľudí. Žiaci a žiačky môžu mať rôzne životné skúsenosti a reagovať na filmový dej odlišnými spôsobmi. Nechajte im priestor, aby mohli emócie prežívať a uvoľňovať. Zároveň ich podporte v tom, aby ich skúsili preskúmať, pomenovať a spracovať. Práve v tom vám pomôže spoločná reflexia, ktorá vytvorí priestor na uvoľnenie emócií a prácu s vlastnými skúsenosťami, postojmi a hodnotami.
6. **Nemusíte vedieť všetko.** Na konci každej aktivity nájdete časť s názvom Doplňujúce informácie k témam filmu, ktorá obsahuje nielen základné informácie o témach filmu, súvislosti a prepomenia so Slovenskom, ale aj ďalšie zdroje informácií. Ak odpoveď na žiacke otázky nepoznáte, nehanbite sa to priznať. Vaša trieda určite ocení úprimnosť. V prípade, že odpoveď na nejakú otázku nepozná nik, môžete žiakov a žiačky vyzvať, aby informáciu dohľadali a spoločne sa k nej vrátili na ďalšej hodine.
7. **Zohľadnite dĺžku filmu.** Pokiaľ to je možné, premietnite celý film, autorský tím ho spracoval ako kompaktné dielo. Vzhľadom na obmedzenú dĺžku vyučovacej hodiny je však možné využiť len niektoré jeho časti. Pri ich výbere nezabudnite na to, ako ukážka vyznie, a dbajte na zachovanie posolstva filmu vo všetkých súvislostiach.
8. **Nezabudnite na reflexiu.** Dôležitou súčasťou práce s filmom je reflexia. Dokumentárne filmy často ukazujú realitu, ktorá je nám neznáma, a vyvolávajú tak silné emócie. Najmä mladí ľudia ich silne vnímajú a prežívajú. Reflexia bezprostredne po premietaní im umožní reagovať, vyjadriť sa a uvoľniť napätie. Existuje mnoho spôsobov a techník, ktorými môžete reflexiu realizovať. Nájdete ich na nasledujúcich stranách v časti Metódy reflexie.
9. **Správajte sa partnersky.** Už malé deti ocenia, ak sú k nim dospelí empatickí, umožnia im diskutovať a rešpektujú ich postoje. Niektoré triedy však nie sú zvyknuté zapájať sa do diania na hodine, či už ide o spoločnú diskusiu, skupinovú prácu, alebo hľadanie kreatívnych riešení. Nenechajte sa odradiť, ak sa prvá hodina nevydarí podľa vašich predstáv, učíte sa vy aj vaša trieda. Aby ste mohli vyskúšať rôzne možnosti práce s dokumentárnym filmom, pripravili sme pre vás rôzne typy nadväzujúcich vzdelávacích aktivít a tiež viaceré metódy reflexie. S malými úpravami sa dajú využiť aj na online vyučovaní.

Ako na reflexiu

Reflexia je záverečná, a pritom najdôležitejšia časť aktivity a procesu učenia. Predovšetkým pre nedostatok času na konci vyučovacej hodiny je, paradoxne, aj najčastejšie vynechávaná. **Bez samotnej reflexie sa však žiaci a žiačky nemusia počas hodiny nič naučiť.** Až vďaka reflexii si uvedomia, čo a ako sa naučili, zatriedujú, systematizujú a upevňujú nové vedomosti. Cieľom je reflektovať o nadobudnutých informáciách, skúsenostiach a procese, ktorými sa k zážitkom a poznaniu počas aktivity dopracovali. Len tak dokážu v budúcnosti zúžitkovať skúsenosti nadobudnuté počas procesu učenia.

Reflektovať možno o obsahu (čo už žiaci a žiačky o téme vedia, čo si potvrdili, čo vyvrátili, čo spresnili, na aké otázky stále nepoznajú odpoveď, čo by ešte chceli o téme vedieť), ale tiež o procese (ako k týmto znalostiam dospeli, čo sa dialo počas učenia, ako sa im práca darila a vďaka čomu).

Dobre a dôsledne vykonaná reflexia môže časom viesť aj k tomu, že žiaci a žiačky prestanú chcieť byť iba pasívnymi konzumentmi príbehu, ale prebudí sa v nich záujem „niečo s tým urobiť“. A tu sa začína skutočné potešenie z pedagogickej práce: môžete sa spoločne porozhliadnuť v svojom okolí a hľadať, kde by ste mohli niečo zmeniť k lepšiemu.

Ak vám počas hodiny neostáva dostatok času na reflexiu, položte triede aspoň zopár najdôležitejších otázok, ktoré nájdete na konci každej aktivity. Vyznačili sme ich tučným písmom. Môžete ich tiež zadať ako domácu úlohu.

Prečo je reflexia po filme dôležitá

- Reflexia pracuje s emóciami, ktoré film vyvolal. Vzhľadom na to, že osudy hlavných postáv alebo okolnosti natáčania filmu môžu na vašu triedu silne zapôsobiť, je reflexia nevyhnutná.
- Reflexia podporuje žiakov a žiačky, aby sa navzájom počúvali. Ak zvolíte hoci aj tú najjednoduchšiu formu reflexie, napríklad že každý povie iba jedno slovo vystihujúce jeho momentálne rozpoloženie, priestor vyjadriť sa dostanú všetci.
- Reflexia učí rešpektu a porozumeniu. Rovnaký film môže v každom vyvolať iné pocity. Niektorí cítia smútok, zatiaľ čo iní radosť, niektorí beznádej a ďalší, naopak, v príbehu silne vníma posolstvo nádeje. Vďaka reflexii si vaša trieda uvedomí, že emócie sú prirodzenou súčasťou života a že rovnaké veci možno vnímať z rôznych uhlov pohľadu.
- Reflexia podporuje diskusiu. Ak sa žiaci a žiačky prestanú báť vyjadrovať svoje pocity a postoje, začnú sa pýtať. To býva v bežne poňatom vyučovacom procese síce žiaduce, no vzácné. Navyše si odpovede na vlastné otázky zapamätajú, pretože sa ich nepýtali len pro forma, ale na základe skutočného záujmu vyvolaného filmovým zážitkom.

Metódy reflexie

Spoločná diskusia

Pripravili sme celú škálu otázok, ktoré sú vhodné na reflexiu po jednotlivých vzdelávacích aktivitách. Proces reflexie uskutočňuje celá skupina s učiteľom či učiteľkou, prebieha interaktívne a spoločne. Nie je to teda hodnotenie práce jednotlivcov zo strany authority. Počas reflexie sa pýtate otázky zamerané na obsah (čo žiaci a žiačky o téme vedia, čo si potvrdili, čo by ešte chceli vedieť) aj na proces (ako dospeli k svojim poznatkom, čo sa dialo počas učenia, ako sa im práca darila).

Pri podnecovaní reflexie je postup kladenia otázok založený na Kolbovom cykle učenia. Obsahuje tieto fázy:

1. Otázky zamerané na **reakciu** na zážitok pomôžu žiakom a žiačkam, aby uvoľnili emócie, ktoré v nich skúsenosť vyvolala.

Napríklad: ***Ako sa cítite? Ako na vás aktivita pôsobila? Čo ste si všimli, zažili, počuli, videli?***

2. Otázky zamerané na **vysvetlenie** ich naladia na hlbšie premýšľanie o zážitku. Postupne si uvedomia, aký zmysel mala spoločná skúsenosť.

Napríklad: ***Ako ste reagovali na túto informáciu? Z akého dôvodu? Akým spôsobom ste premýšľali počas plnenia úlohy? Čo vám pomáhalo? A naopak, čo vás brzdilo?***

3. Otázky, ktoré podporia **kontextuálne vnímanie**, prepoja zmysel aktivity so širšími súvislosťami.

Napríklad: ***Čo nové ste si uvedomili na základe tejto aktivity? Ako môžete získané poznatky začleniť do širšieho kontextu alebo prepojiť s témou hodiny? Ako zapadajú do vašich terajších predstáv a poznatkov?***

4. Otázky, ktoré podporujú **aplikáciu naučeného v bežnom živote**, zdôrazňujú relevantnosť témy a umožňujú prejsť od uvedomenia nadobudnutých postojov či presvedčení k ich praktickému uplatneniu.

Napríklad: ***Ktoré poznatky považujete za najužitočnejšie? Prečo? Ako môžete využiť to, čo ste sa práve naučili? Aké konkrétne zmeny môžete iniciovať?***

Jedno slovo

Túto techniku možno použiť pred tým, ako sa žiaci a žiačky podelia o svoje pocity. Nezastupiteľná je v prípade silne emotívnych filmov. Vo chvíľach, keď vaša trieda bojuje s dojatím alebo nie je schopná reagovať, pomenovať svoj pocit jedným slovom väčšinou dokáže každý. Iba výnimočne sa stáva, že niekto len zavrtí hlavou či povie, že nevie. V takom prípade na neho netlačte, rešpektujte jeho rozpoloženie. Neskôr mu môžete znovu dať priestor.

Jednotlivé slová môžete zaznamenávať na tabuľu alebo flipchart. Všimnite si, ako film pôsobil na triedu ako celok, ktoré emócie sa opakovali a pod. Vhodné je túto metódu použiť aj v prípade, že do konca hodiny zostáva málo času. Vyžaduje si naozaj len niekoľko minút.

Alternatívou môže byť aj práca v skupinách. Rozdelte triedu do dvojíc či trojíc a požiadajte ich, aby napísali na papier slovo, ktoré pre ne symbolizuje daný film. Papiere môžete vyvesiť a požiadať skupiny, aby vysvetlili, prečo si vybrali práve dané slovo. Môžu to byť hoci aj tri slová, dôležitá je diskusia v malých skupinách a zdôvodnenie.

Najmä na začiatku práce s filmom majú žiaci a žiačky problém pomenovať svoje pocity. V podobných prípadoch im rozdajte pracovný list Emócie, kde si môžu povyberať zo slov, ktoré vystihujú ich rozpoloženie, a prípadne doplniť vlastné.

Nedokončené výroky

V prípade, že nemáte priestor na spoločnú diskusiu so skupinami alebo celou triedou, pripravte si **nedokončené výroky** týkajúce sa filmu. Pomocou nich sa nad úlohou zamyslia a zatriedia si nové poznatky. Nasledujúce vety môžete zadať ako domácu úlohu pre jednotlivcov či menšie skupiny:

- *Najviac ma prekvapilo, že ..., lebo*
- *Vďaka tomuto filmu si uvedomujem, že*
- *Chcem sa dozvedieť viac o ..., pretože*
- *Chcem aktívne prispieť k ..., pretože*

Batoh

Na tabuľu alebo flipchart nakreslite batoh. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si predstavili, že každý z nich má na chrbte takýto pomyselný batoh. Môže si v ňom z premietania odniesť jednu vec, ktorá naňho vo filme zapôsobila najsilnejšie. Doprajte im čas na premyslenie a následne ich vyzvite, aby sa o svoje nápady podelili s ostatnými. Ich podnety napíšte dovnútra batohu a ďalej s nimi pracujte počas reflexie, prípadne na ne nadviažte na ďalšej hodine.

Ak nemáte na reflexiu dostatok času, rozdajte nalepovacie lístočky a vyzvite žiakov a žiačky, aby svoju „jednu vec“ napísali a lístok nalepili dovnútra batohu nakresleného na tabuli. Potom si môžu potichu pozrieť, čo na lístky napísali ostatní (formou tzv. tichej galérie), prípadne sa opýtať na slová, ktoré ich zaujali.

Loptička

Požiadajte žiakov a žiačky, aby si sadli do polkruhu. Jednému z nich hod'te loptičku a požiadajte ho, aby povedal jednu vec, ktorú si z filmu zapamätal, odniesol, nad ktorou bude rozmýšľať. Dohliadnite, aby každý dostal loptičku aspoň raz. Samozrejme, zapojte sa aj vy. Ak chcete mať prehľad, kto už odpovedal, požiadajte ho, nech vstane alebo si prekríži nohy, alebo to vyjadrí iným spôsobom.

I. N. S. E. R. T.

Na reflexiu jedným slovom možno nadviazať metódou I. N. S. E. R. T. (Interaktívny záznamový systém pre efektívne čítanie a myslenie, z angl. Interactive Notating System for Effective Reading and Thinking). Tá sa zväčša využíva pri práci s textom (pri čítaní a písaní zameranom na kritické myslenie), ale dá sa dobre využiť aj pri reflexii.

Metóda pracuje so znamienkami plus (+), mínus (-), výkričník (!) a otáznik (?). K znamienku plus žiaci a žiačky uvádzajú, čo vo filme vnímali ako pozitívne, k znamienku mínus to, čo vnímali ako negatívne. Pri výkričníku máte niekoľko možností podľa posolstva filmu: môžu hovoriť o tom, čo ich prekvapilo, čo vnímali ako nové, čo považujú za najsilnejšiu časť filmu a pod. Otáznik im umožňuje klásť otázky. Odpovede na ne môžete ponúknuť vy, môžete ich hľadať spoločne alebo zadať ako úlohu na budúcu hodinu.

Skupinové kreslenie

Rozdelte triedu do troj- až päťčlenných skupín. Vyzvite ich, aby nakreslili plagát vyjadrujúci, čo si z filmu odniesli (nové informácie, pocity atď.). Plagáty vyveste a následne o nich diskutujte. Táto metóda si vyžaduje viac času. Je vhodná najmä po filmoch, v ktorých sú osudy hlavných postáv alebo okolnosti natáčania náročné na spracovanie, pretože pomáha uvoľňovať emócie.

PRACOVNÝ LIST

Emócie

Emócie sú dôležitou súčasťou života, pretože nám podávajú správu o našich potrebách a pomáhajú nám (správne) reagovať na vonkajšie okolnosti. Preto je dôležité, aby sme si ich uvedomovali a dokázali s nimi pracovať.

Pokúste sa vybrať z uvedeného zoznamu jednu alebo viacero emócií, ktoré po projekcii filmu cítite. Do pravého stĺpca napíšte niekoľkými slovami dôvod.

EMÓCIA	PREČO
radosť	
smútok	
spokojnosť	
nespokojnosť	
závisť	
hanba	
zvedavosť	
neistota	
nedôvera	
dôvera	
zmätenosť	
obdiv	
prekvapenie	
dojatie	
strach	
hnev	
sklamanie	
bezmocnosť	
zhnusenie	
pobúrenie	
úzkosť	
odvaha	

Generácia Greta

Génération Greta / Johan Boulanger, Simon Kessler / Francúzsko / 2020 / 54 min. / anglicky, francúzsky / slovenské titulky s úpravou pre nepočujúcich

Najmladšia má 12 a najstaršia 24 rokov. Vyrastajú a žijú vo svete, v ktorom sú čoraz častejšími úkazmi obdobia sucha, povodne a požiare. Všetky bojujú proti tomu istému nepriateľovi – núdzovej situácii v oblasti klímy. Napriek kultúrnym a geografickým rozdielom má deväť mladých aktivistiek rovnaký cieľ: zvyšovať povedomie o klimatickej pohotovosti, bojovať proti ľahostajnosti politikov a zvyrazňovať potrebu radikálnej spoločenskej zmeny tak, aby boli našimi najvyššími prioritami príroda a sociálna spravodlivosť. Aj pod vplyvom Greta Thunberg, azda najznámejšej aktivistky, majú tieto mladé ženy v repertoári takú charizmu a sebaistotu ako najväčšie osobnosti politickej histórie. Kto sú tieto aktivistky s odhodlaním zmeniť svet? Ako možno chápať ich hnev? Aké nádeje prinášajú? Generácia Greta predstavuje prostredníctvom silných očitých svedectiev a úžasných archívnych záberov príbeh deviatich obdivuhodných mladých žien.

Témy filmu:

klimatická zmena, klimatická spravodlivosť, občiansky aktivizmus

Cielová skupina:

14+

Ciele:

- žiaci a žiačky vedú opísať dopady klimatickej krízy v rôznych krajinách a na Slovensku;
- dokážu vysvetliť pojmy klimatická spravodlivosť, klimatický skepticizmus, študentské klimatické hnutie;
- formulujú vlastný postoj ku klimatickej zmene a klimatickému aktivizmu.

AKTIVITA 1

Čas:

90 minút (vrátane premietania filmu – 54 minút)

Pomôcky:

projektor, počítač, lepiaca hmota alebo papierová páska, fixy, štyri listy papiera, kde napíšete alebo vytlačíte štyri výroky (pozri bod 4), nastrihaná kópia prílohy 1, nastrihané kópie prílohy 2 (jedna kartička pre každého), nastrihaná kópia prílohy 3 (päť ústrižkov s otázkami)

Postup:

EVOKÁCIA: 10 minút

METODICKÝ TIP:

Túto aktivitu môžete realizovať aj samostatne, ak sa chcete venovať téme klimatickej zmeny. Nie je nutné ju prepojiť s pozeraním dokumentárneho filmu Generácia Greta ani s aktivitou 1.

V prípade, že ste film s triedou videli, môžete si najskôr pripomenúť, o čom bol. Potom sa spoločne vráťte k výrokom, s ktorými ste pracovali v rámci aktivity 1. Porovnajte, či sa oproti minulej hodine zmenili počty osôb, ktoré sa stotožňujú s jednotlivými výrokmami. Potom krátko diskutujte pomocou nasledujúcich otázok:

- *Stotožnili ste sa na tejto hodine s iným výrokom ako na minulej? S akým? Prečo?*
- *Ktoré informácie z minulej hodiny na vás zapôsobili alebo vás zaujali?*
- *Ktoré dopady klimatickej zmeny vás znepokojujú? Prečo?*

1. Pred hodinou si nastrihajte prílohu 1, ktorá obsahuje informácie o negatívnych dopadoch klimatickej zmeny na rôzne časti sveta. Umiestnite ich v triede tak, aby si ich žiaci a žiačky mohli prečítať počas hodiny a ostali im k dispozícii aj po nej.
2. Doprostred tabule napíšte GENERÁCIA GRETA a vysvetlite triede, že ide o názov filmu, ktorý budete spoločne pozerat'. Opýtajte sa žiakov a žiačok, čo im v súvislosti s ním napadá. Môžete im položiť nasledujúce otázky:
 - *O kom, o čom asi bude tento film?*
 - *Akú skupinu ľudí predstavuje názov filmu?*

3. Okolo názvu filmu napíšte na tabuľu kľúčové slová, ktoré žiaci a žiačky vymyslia (podobne ako pri tvorbe myšlienkového mapy). Keby im názov nič neevokoval, opýtajte sa ich, či už počuli o švédskej klimatickej aktivistke Grete Thunberg. Ak áno, môžete im položiť doplňujúce otázky (čo o nej počuli, za čo sa angažuje a pod.).

DOPLŇUJÚCA INFORMÁCIA:

Pojem **Generácia Greta** je odvodený od mena švédskej aktivistky Grety Thunberg, ktorá sa v jeden letný piatok v roku 2018 rozhodla, že namiesto sedenia v škole pôjde protestovať pred parlament. Chcela dať najavo, že nadobudnuté vedomosti jej v budúcnosti môžu byť nanič, pokiaľ sa politici nezačnú zaoberať ochranou klímy. Vtedy pätnásťročná Greta svojím činom inšpirovala celú svoju generáciu a stala sa iniciátorkou globálneho hnutia za boj proti klimatickej kríze. Piatkové klimatické štrajky pod názvom Fridays for Future priťahli do ulíc milióny ľudí po celom svete. Ide najmä o mladé ženy a mužov narodených po roku 1995, patriacich k takzvanej Generácii Z.

4. Na papieri si prichystajte nasledujúce výroky a umiestnite ich v rôznych častiach triedy tak, aby boli ľahko dostupné. Môžete ich napísať aj na tabuľu, aby ich všetci dobre videli.
- A. Klimatická zmena ma veľmi znepokojuje, snažím sa bojovať proti jej dopadom.
 - B. Strach z klimatickej zmeny ma paralyzuje, cítim sa bezmocne.
 - C. Vnímam hrozby klimatickej zmeny, ale aktívne proti nim nebojujem.
 - D. Mám pocit, že klimatická zmena sa ma netýka.
5. Výroky najskôr nahlas prečítajte. Potom požiadajte žiakov a žiačky, aby sa presunuli k tomu výroku, s ktorým sa najviac stotožňujú. V prípade, že sa nevedia stotožniť so žiadnym z nich, ostanú stáť v strede.
6. Zaznamenajte si počty osôb pri tom-ktorom výroku (napríklad na tabuľu) a oslovte jednotlivé skupiny, aby stručne vysvetlili dôvody svojho postoja. Ich názory nehodnoťte a na záver sa im poďakujte za úprimnosť. Požiadajte ich, aby sa vrátili na svoje miesta.

UVEDOMENIE: 55 minút (vrátane premietania filmu – 54 minút)

7. Každému dajte jednu kartičku z prílohy 2. Sú venované jednotlivým krajinám, odkiaľ pochádzajú hrdinky filmu Generácia Greta.
8. Požiadajte žiakov a žiačky, aby si pozorne prečítali otázky a pokúsili sa na ne nájsť odpovede počas pozerania filmu. Uistite sa, že inštrukciám porozumeli.
9. Spoločne si pozrite celý dokument.

REFLEXIA: 25 minút

10. Po dopytovaní filmu sa spýtajte žiakov a žiačok:
- Aký dojem vo vás film zanechal?
 - Ktoré informácie boli pre vás nové alebo zaujímavé?
11. Požiadajte ich, aby sa zoskupili podľa toho, akú krajinu dostali na kartičke. V triede by malo vzniknúť päť skupín (v každej budú osoby s rovnakými kartičkami). Rozdajte im ústrižky s otázkami z prílohy 3 a požiadajte ich, nech ich spoločne prediskutujú. Majú na to 10 minút a potom budú svoje postrehy prezentovať pred ostatnými.
12. Ukončíte skupinovú prácu a požiadajte jednotlivé skupiny, aby sa podelili o odpovede na uvedené otázky. Dbajte na to, aby každá skupina dostala priestor vyjadriť sa.

METODICKÝ TIP:

V prípade, že si žiaci a žiačky uvedomujú dôsledky klimatickej zmeny aj v zdanlivo nezasiahnutých krajinách, oceňte ich vnímavosť. Opýtajte sa, kde sa dozvedeli o negatívnych dopadoch na štáty ako sú Švédsko, Holandsko, USA či Francúzsko. Nadviazať môžete aj otázkou, ako si vysvetľujú, že hnutie inšpirované Gretou Thunberg sa rozmáha aj v týchto krajinách.

- Opýtajte sa žiakov a žiačok, či už počuli o klimatickej spravodlivosti. Vyzvite ich, aby skúsili tento pojem vysvetliť. Ak to bude potrebné, doplňte ich. Spoločnú diskusiu ukončíte otázkou, či súhlasia s názorom, že hľadanie riešení klimatickej krízy by malo byť prioritou pre vlády všetkých krajín. Požiadajte ich, aby svoje názory zdôvodnili.
- Na záver sa všetkým poďakujte za diskusiu a pripomeňte, že informácie o negatívnych dopadoch klimatickej zmeny nechávajú v triede, kde si ich môžu v prípade záujmu prečítať.

DOPLŇUJÚCA INFORMÁCIA:

- Pojem **klimatická spravodlivosť** má pôvod v aktivistickom prostredí, v radikálnych a sociálnych hnutiach. Hnutia za klimatickú spravodlivosť kladú dôraz na historickú zodpovednosť krajín globálneho Severu, ktoré množstvom vyprodukovaných emisií skleníkových plynov prispeli k zmenám klímy disproporčne viac ako krajiny globálneho Juhu. Tie už dnes zažívajú omnoho tvrdsie dopady klimatickej a ekologickej krízy, hoci k jej vzniku prispeli najmenej.
- V súčasnosti existuje vedecký konsenzus o tom, že klimatická kríza a nárast globálnej teploty sú spôsobené ľudskou činnosťou (najmä nadmernou produkciou emisií oxidu uhličitého). Ľudia, ktorí tieto závery spochybňujú a neveria, že klimatická zmena vedie k závažným ekologickým a sociálnym rizikám, sú zástancami tzv. **klimatického skepticizmu**. Časť z nich sa o problematiku klimatickej zmeny vôbec nezaujíma, časť z nich spochybňuje vedecké tímy aj metódy, ktorými dospeli k tomuto poznaniu, a časť považuje klimatickú zmenu za podvod či konšpiráciu.
- **Klimatická pohotovosť** odkazuje na súčasnú situáciu týkajúcu sa zhoršujúcich prejavov zmeny klímy. Tá je alarmujúca, a preto si vyžaduje rýchle a zásadné kroky, ktoré by zmiernili klimatickú a ekologickú krízu. Inak hrozí, že degradácia planéty dosiahne takú mieru, že sa Zem stane pre ľudstvo neobývateľnou. Vyhlásenie stavu klimatickej pohotovosti je jednou z hlavných požiadaviek svetového klimatického hnutia Extinction Rebellion. Pojem možno preložiť aj ako stav klimatickej núdze.

AKTIVITA 2

Čas:

45 minút

Pomôcky:

nastrihaná kópia prílohy 1 (rozmiestnená po triede), nastrihaná kópia prílohy 4, písacie potreby, fixy, čisté papiere alebo výkresy, prípadne obrázkové časopisy na rozstrihanie, nožnice, lepidlá

Postup:

EVOKÁCIA: 5 minút

1. Napíšte na tabuľu tieto výroky:
 - A. Klimatická zmena ma veľmi znepokojuje, snažím sa bojovať proti jej dopadom.
 - B. Strach z klimatickej zmeny ma paralyzuje, cítim sa bezmocne.
 - C. Vnímam hrozby klimatickej zmeny, ale aktívne proti nim nebojujem.
 - D. Mám pocit, že klimatická zmena sa ma netýka.
2. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si ich prečítali a vybrali si jeden, s ktorým sa najviac stotožňujú. Dajte im pár sekúnd na premyslenie.
3. Vysvetlite im, že výroky postupne prečítate a ich úlohou bude postaviť sa, keď zaznie ten, s ktorým najviac súhlasia. V prípade, že sa nevedia stotožniť so žiadnym z nich, ostanú sedieť. Po každom výroku si zapíšte, koľko osôb sa s ním stotožnilo.

UVEDOMENIE: 30 minút

4. Ak ste na predošlej hodine nepozerali film a nepracovali s aktivitou 1, pripravte si vopred kópiu prílohy 1. Nastrihajte ju a jednotlivé časti umiestnite po triede tak, aby si ich všetci mohli prečítať.
5. Vysvetlite triede, že na hodine budete hovoriť o dopadoch klimatickej zmeny. Požiadajte žiakov a žiačky, aby si prečítali informácie, ktoré ste rozmiestnili po triede. Môžu sa pomedzi ne voľne pohybovať. Dajte im niekoľko minút na to, aby si texty prečítali, prípadne si ich pripomenuli, ak ste s nimi pracovali na minulej hodine.
6. Potom ich vyzvite, aby vytvorili päť skupín a našli si v triede miesto, kde budú spoločne pracovať na zadaní.
7. Úlohou jednotlivých skupín bude pripraviť podobný text o dopadoch klimatickej zmeny, ako si práve prečítali. Mal by sa však týkať Slovenska. Aby sa im ľahšie pracovalo, dajte každej skupine jeden podporný text z prílohy 4, ktorý obsahuje informácie o rôznych aspektoch klimatickej zmeny na Slovensku.
8. Požiadajte skupiny, aby si prečítali podporné texty, našli v nich kľúčové informácie a tie potom prezentovali ostatným. Môžu na to využiť výkresy, fixy, obrázky z časopisov či tabuľu, nechajte to na ich fantáziu. Na prípravu prezentácie majú 15 minút. Päť minút pred uplynutím časového limitu ich upozornite, že sa chýli ku koncu.
9. Potom pozvite jednotlivé skupiny, aby prezentovali svoje zistenia o klimatickej zmene na Slovensku. Poradie prezentujúcich môžete zvoliť podľa poradia podporných textov, ktoré sú v prílohe 4 radené nasledovne:
 - A. prejavy klimatickej zmeny na Slovensku,
 - B. najviac ohrozené skupiny obyvateľstva,
 - C. reakcie odbornej a laickej verejnosti,
 - D. reakcie politikov,
 - E. budúci vývoj.

10. Pokračujte diskusiou pomocou nasledujúcich otázok. V prípade nedostatku času uprednostnite tie, ktoré sú zvýraznené tučným písmom.
- **Ktoré informácie o klimatickej zmene na Slovensku boli pre vás nové alebo prekvapujúce?**
 - Ako hodnotíte svoju prezentáciu a jej prípravu? Čo by ste urobili inak? Prečo?
 - **Odkiaľ čerpáte informácie o klimatickej zmene?**
 - Ktoré informácie o klimatickej zmene by mal poznať každý? Prečo?
 - Poznáte ľudí, ktorí sa na Slovensku tejto téme venujú? Ako sa angažujú a aké témy riešia?
 - **Vnímate na Slovensku skôr klimatickú spravodlivosť, klimatický skepticizmus alebo klimatický aktivizmus?**
 - Ako by sa mala angažovať slovenská vláda v ochrane klímy? Aké opatrenia by mala podľa vás prijať? Kde vidíte priestor na väčšiu angažovanosť? Kto a ako by mal konať?
 - **Ako môžeme chrániť klímu my? Čo môže ovplyvniť každý z nás? V čom sa môžeme inšpirovať hrdinkami filmu Generácia Greta?**
 - Čo si odnášate z dnešnej hodiny?

PRÍLOHA 1:

- 1 Pojem **klimatická spravodlivosť** má pôvod v aktivistickom prostredí, v radikálnych a sociálnych hnutiach. Hnutia za klimatickú spravodlivosť kladú dôraz na historickú zodpovednosť krajín globálneho Severu, ktoré množstvom vyprodukovaných emisií skleníkových plynov prispeli k zmenám klímy disproporčne viac ako krajiny globálneho Juhu. Tie už dnes zažívajú omnoho tvrdšie dopady klimatickej a ekologickej krízy, hoci k jej vzniku prispeli najmenej.
- V súčasnosti existuje vedecký konsenzus o tom, že klimatická kríza a nárast globálnej teploty sú spôsobené ľudskou činnosťou (najmä nadmernou produkciou emisií oxidu uhličitého). Ľudia, ktorí tieto závery spochybňujú a neveria, že klimatická zmena vedie k závažným ekologickým a sociálnym rizikám, sú zástancami tzv. **klimatického skepticizmu**. Časť z nich sa o problematiku klimatickej zmeny vôbec nezaujíma, časť z nich spochybňuje vedecké tímy aj metódy, ktorými dospeli k tomuto poznaniu, a časť považuje klimatickú zmenu za podvod či konšpiráciu.
- Klimatická pohotovosť** odkazuje na súčasnú situáciu týkajúcu sa zhoršujúcich prejavov zmeny klímy. Tá je alarmujúca, a preto si vyžaduje rýchle a zásadné kroky, ktoré by zmiernili klimatickú a ekologickú krízu. Inak hrozí, že degradácia planéty dosiahne takú mieru, že sa Zem stane pre ľudstvo neobývateľnou. Vyhlásenie stavu klimatickej pohotovosti je jednou z hlavných požiadaviek svetového klimatického hnutia Extinction Rebellion. Pojem možno preložiť aj ako stav klimatickej núdze.
-

- 2 Negatívne dopady klimatickej zmeny pociťujú rôzne skupiny ľudí v rôznej miere. Tá závisí od geografických, socioekonomických či politických faktorov. Dôležitú rolu hrá aj rod – **ženy** sú viac vystavené negatívnym dopadom klimatickej krízy, pretože sú celosvetovo viac ohrozené chudobou a zároveň je ich živobytie častejšie závislé od prírodných zdrojov, ktorých množstvo klesá a kvalita sa zhoršuje dôsledkom klimatickej zmeny.
- Ženy sú zraniteľnejšie aj pre nerovný prístup k možnostiam adaptácie na zmenu klímy. Často majú horší prístup k zdrojom (napríklad pozemkom či majetku), technológiám či vzdelaniu a tiež k rozhodovacím procesom.
-

- 3 V dôsledku klimatickej krízy čelia **Spojené štáty americké** v posledných desaťročiach čoraz častejším extrémnym prejavom počasia. Patria medzi ne veľké horúčavy v letných mesiacoch, dlhšie obdobia sucha či silné búrky. Zároveň narastá počet prírodných katastrof, ako sú hurikány a cyklóny, ktorých dopady sú čoraz ničivejšie.
- Negatívne dopady klimatickej krízy pritom najviac ohrozujú ľudí, ktorí sú súčasťou etnických menšín a nízkopříjmových skupín obyvateľstva. Tí sú aj historicky častejšie vystavení antropogénnym zdrojom znečistenia.
- Znamená to, že ich zdravie je dlhodobo ohrozené napríklad znečistením pochádzajúcim zo skládok toxického odpadu, vody či vzduchu. Ide o tzv. environmentálny rasizmus. Počas vlády bývalého amerického prezidenta Donalda Trumpa sa situácia v krajine ešte zhoršila.

Zdroj: EDITORS OF AMERICAN PUBLIC HEALTH ASSOCIATION. *Climate Changes Health: Vulnerable Populations*. American Public Health Association. (nedatované). [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.apha.org/topics-and-issues/climate-change/vulnerable-populations>.

- 4 Zvyšujúca sa teplota, dlhšie vlny horúčav, častejšie a silnejšie búrky – to sú len niektoré z dopadov klimatickej zmeny, ktoré negatívne ovplyvňujú život v **Kení**. Extrémne a nepredvídateľné počasie spolu s pôdnou eróziou a znečistením pôdy i vody majú zničujúci dopad na poľnohospodársku produkciu.

Dôsledkami sú pokles úrody aj úhyn hospodárskych zvierat. Zvyšuje sa tak miera podvýživy, hladu a chudoby, pretože miestne obyvateľstvo stráca zdroje obživy.

- 5 Zmeny klímy ohrozujú aj život ľudí v **Ekvádore**. Miestni zažívajú stále častejšie a silnejšie extrémne prejavy počasia, ako sú suchá, povodne či nepredvídateľné, silné zrážky. Zvyšujúca sa teplota vedie k topeniu ľadovcov.

Táto juhoamerická krajina je veľmi bohatá na nerastné suroviny. Disponuje aj zásobami ropy, ktoré sa čiastočne nachádzajú na území Amazonského pralesa. Práve ťažba ropy prispieva k vysokej miere odlesňovania, s ktorou súvisí pôdna degradácia a strata mnohých druhov živočíchov a rastlín. Priemyselná ťažba, intenzívne poľnohospodárstvo a odlesňovanie navyše ohrozujú pôvodné obyvateľstvo, ktoré na tomto území žije.

- 6 **Indiu** zasahujú dôsledky klimatickej zmeny na mnohých úrovniach. Dôkazom sú ustupujúce himalájske ľadovce, slabšie zrážky počas monzúnovej sezóny, častejšie obdobia sucha a miznúce zásoby podzemnej vody. Klimatické a ekologické dopady zasahujú životy miliónov ľudí. V krajine narastá miera podvýživy, ľahšie sa šíria ochorenia a stúpa počet úmrtí či zranení súvisiacich s extrémnymi prejavmi počasia.

Podstatná časť populácie sa navyše živí poľnohospodárstvom, ktoré je závislé od prírodných zdrojov a stabilných klimatických podmienok. Keďže s klimatickou zmenou prichádzajú mnohí ľudia o obživu, migrujú do miest. Strata obživy a neistá budúcnosť však prispieva k rastúcemu počtu samovrážd.

- 7 **Indonézia** patrí medzi najväčších svetových producentov emisií oxidu uhličitého. Miestna ekonomika je totiž závislá od uhlia, ktoré je najšpinavším fosílnym palivom. Pre priemyselné pestovanie a produkciu palmového oleja krajina zároveň trpí masívnym odlesňovaním dažďových pralesov a stratou biodiverzity.

Indonézia, súostrovie tisícich ostrovov, je krajinou s druhým najdlhším pobrežím na svete. Podobne ako Filipíny ju preto ohrozuje stúpajúca hladina oceánov. Na oboch súostroviach ohrozuje zmena klímy živobytie miestnych, hlavne rurálnych komunit živiacich sa poľnohospodárstvom či rybolovom. Následkom otepľovania navyše narastá výskyt nebezpečných chorôb, ako sú horúčka dengue, malária či cholera.

8

V európskych krajinách vedie zvyšujúca sa globálna teplota k čoraz nepredvídateľnejšiemu počasiu. To sa prejavuje čoraz častejšími vlnami horúčav, nárazovými dažďami, zvyšujúcim sa rizikom povodní či dlhými obdobiami sucha, ktoré znižujú zásoby podzemných vôd, negatívne vplývajú na poľnohospodárstvo a zvyšujú riziko požiarov.

Teplejšia voda v jazerách a potokoch vedie k zvýšenej koncentrácii rias, ktoré znižujú kvalitu povrchovej vody. Prímorské krajiny sú navyše ohrozené stúpajúcou hladinou mora a s tým súvisiacou pôdnou eróziou na pobrežiach.

Napríklad Holandsko má dlhé pobrežie a približne tretina krajiny je situovaná pod úrovňou hladiny mora. Dopady klimatickej krízy vo Švédsku ohrozujú živobytie a tradičný spôsob života pôvodného obyvateľstva – etnickej skupiny Sámov žijúcej na severe krajiny a čiastočne sa živiacej chovom sobov. Aj Francúzsko čelí narastajúcej globálnej teplote, ktorá prináša častejšie a silnejšie vlny horúčav. V horskej oblasti Álp vedie k rýchlejšiemu topeniu ľadovcov, ktoré zvyšuje riziko lavín a v nižších oblastiach riziko povodní a pôdnych zosuvov.

Zdroje:

EUROPEAN COMMISSION. *How will we be affected*. European Commission. (nedatované). [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/adaptation-climate-change/how-will-we-be-affected_en

UNIVERSITY OF OULU. *The Saami people are increasingly vulnerable to the negative effects of climate change*. University of Oulu. 2019. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www oulu.fi/university/node/55753>

PŘIBYLA, ONDRÁŠ. *Co přesne znamená uhlíková neutralita?*. Fakta o klimatu. 2021. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://faktaoklimatu.cz/explainery/uhlikova-neutralita>

MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, SWEDEN. *Sweden's climate policy framework*. Government Offices of Sweden. 2021. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.government.se/articles/2021/03/swedens-climate-policy-framework/>

EDITORS OF CONVENTION CITOYENNE POUR LE CLIMAT. *The Citizens' Convention on Climate, what is it?* Convention Citoyenne pour le Climat. (nedatované). [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/en/>

PRÍLOHA 2:

Krajina: Keňa

Meno osoby: Elizabeth Wanjiru Wathuti

O akých problémoch hovorí?

Koho sa najviac týkajú?

Ako proti nim bojuje?

Krajina: Indonézia

Meno osoby: Melati Wijsen

O akých problémoch hovorí?

Koho sa najviac týkajú?

Ako proti nim bojuje?

Krajina: USA

Meno osoby: Jamie Margolin

O akých problémoch hovorí?

Koho sa najviac týkajú?

Ako proti nim bojuje?

Krajina: India

Meno osoby: Ridhima Pandey

O akých problémoch hovorí?

Koho sa najviac týkajú?

Ako proti nim bojuje?

Krajina: Ekvádor

Meno osoby: Helena Gualinga

O akých problémoch hovorí?

Koho sa najviac týkajú?

Ako proti nim bojuje?

PRÍLOHA 3:

Spoločne diskutujte o nasledujúcich otázkach. Potom svoje postrehy krátko prezentujte pred ostatnými.

- Film Generácia Greta ukazuje dôsledky klimatickej krízy v rôznych krajinách. Kde podľa vás ľudia trpia najzávažnejšími dopadmi klimatickej zmeny? Akými?
 - Ktorých krajín sa podľa vás dopady klimatickej zmeny týkajú najmenej, respektíve netýkajú?
 - Trápi mladých ľudí na Slovensku klimatická zmena a jej dopady? Je to podľa vás rovnako, menej alebo viac než ľudí v krajinách, o ktorých sa hovorí vo filme?
-

Spoločne diskutujte o nasledujúcich otázkach. Potom svoje postrehy krátko prezentujte pred ostatnými.

- Film Generácia Greta ukazuje dôsledky klimatickej krízy v rôznych krajinách. Kde podľa vás ľudia trpia najzávažnejšími dopadmi klimatickej zmeny? Akými?
 - Ktorých krajín sa podľa vás dopady klimatickej zmeny týkajú najmenej, respektíve netýkajú?
 - Trápi mladých ľudí na Slovensku klimatická zmena a jej dopady? Je to podľa vás rovnako, menej alebo viac než ľudí v krajinách, o ktorých sa hovorí vo filme?
-

Spoločne diskutujte o nasledujúcich otázkach. Potom svoje postrehy krátko prezentujte pred ostatnými.

- Film Generácia Greta ukazuje dôsledky klimatickej krízy v rôznych krajinách. Kde podľa vás ľudia trpia najzávažnejšími dopadmi klimatickej zmeny? Akými?
 - Ktorých krajín sa podľa vás dopady klimatickej zmeny týkajú najmenej, respektíve netýkajú?
 - Trápi mladých ľudí na Slovensku klimatická zmena a jej dopady? Je to podľa vás rovnako, menej alebo viac než ľudí v krajinách, o ktorých sa hovorí vo filme?
-

Spoločne diskutujte o nasledujúcich otázkach. Potom svoje postrehy krátko prezentujte pred ostatnými.

- Film Generácia Greta ukazuje dôsledky klimatickej krízy v rôznych krajinách. Kde podľa vás ľudia trpia najzávažnejšími dopadmi klimatickej zmeny? Akými?
- Ktorých krajín sa podľa vás dopady klimatickej zmeny týkajú najmenej, respektíve netýkajú?
- Trápi mladých ľudí na Slovensku klimatická zmena a jej dopady? Je to podľa vás rovnako, menej alebo viac než ľudí v krajinách, o ktorých sa hovorí vo filme?

PRÍLOHA 4:

A Aj obyvatelia a obyvateľky Slovenska už na vlastnej koži pociťujú negatívne dôsledky klimatickej zmeny. Počasie sa stáva čoraz nepredvídateľnejším, čoraz dlhšie obdobia sucha (spôsobujúce pokles hladiny podzemných vôd) sa striedajú s nárazovými dažďami, ktoré vedú k povodňam a pôdnej erózii. Najmä v ostatných desiatich rokoch zažívame dlhodobý deficit zrážok.

Čoraz častejšie sa extrémne suché podmienky vyskytujú prekvapivo na severe, na Orave a Kysuciach. Dopady sú značné. Koncom júla 2019 bolo suchom zasiahnutých 90 % územia Slovenska. Meteorologické merania zaznamenali extrémne pôdne sucha na viac ako 8 % plochy Slovenska. Rok 2018 sa na Slovensku, ale aj v Európe, zaradil medzi najteplejšie roky za posledných minimálne 120 rokov. Mimoriadne suchý a nepriaznivý bol aj rok 2017, najmä na Podunajskej a Záhorskej nížine, keď v septembri zaznamenali na meteorologickej stanici Bratislava – letisko najdlhšie suché obdobie od roku 1981. Trvalo nepretržitých 220 dní.

To všetko má negatívny vplyv na poľnohospodársku produkciu. Pestovanie plodín sa pre nedostatok (či nadbytok) vody, stratu biodiverzity a produktivity pôdy stáva neistým a náročnejším. To vedie k ekonomickým stratám, ktoré môžu byť likvidačné najmä pre menšie farmy, a k zvyšovaniu cien potravín. Podľa dát z roku 2017 boli škody spôsobené suchom vyčíslené až na 19,3 milióna eur. Sucha sa premietlo do významných strát aj v nasledujúcom roku. V okresoch Rimavská Sobota, Michalovce, Košice-okolie a Nové Mesto nad Váhom klesli výnosy až o tretinu a viac.

Zdroj: BARÁT, Andrej. GREENPEACE, Slovensko. PECHO, Jozef. *Dopady klimatickej krízy na Slovensko*. Greenpeace. 2020. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/02/54e4fe6f-gp-dopady-klimat-krizy-slovensko-screen-2.pdf>

B Meniaca sa teplota kladie vyššie nároky na správne fungovanie energetického sektora či na chladenie budov. Vlny horúčav v mestách negatívne ovplyvňujú ľudské zdravie. Merania termovíznou kamerou v Bratislave v lete roku 2021 ukázali dramatický nárast teploty v mestskom prostredí. Nameraná teplota vzduchu bola v deň merania 33 – 34 stupňov Celzia. Klasické strechy zo škridly či lepenky sa však rozpálili na 55 až 71 stupňov Celzia, detské ihrisko na takmer 64 stupňov.

Pri 40-stupňovej teplote vzduchu sa mestské prostredie bude ešte extrémnejšie prehrievať. V mestských štvrtiach bez zelených striech, dostatočnej vegetácie a ochladzujúcich vodných prvkov, ktoré by tieto nebezpečné javy tlmili, hrozí zvýšená úmrtnosť chronicky chorých, ale aj veľmi mladých či sociálne izolovaných ľudí a najmä starých ľudí. Keby sme zobrali do úvahy „len“ počet detí (vo veku od 0 do 18 rokov), ktorých žije na Slovensku podľa Štatistického úradu SR vyše 1 000 000, a dôchodcov nad 75 rokov, ktorých je vyše 330 000, vyjde nám, že ohrozená je prinajmenšom štvrtina obyvateľstva Slovenska.

Slovensko pritom postupne smeruje do skupiny európskych krajín s najvyšším podielom seniorov. Zvyšovanie cien potravín v dôsledku dopadov klimatickej krízy na poľnohospodárstvo a energetiku na Slovensku výrazne komplikuje prežitie mnohohodetných rodín, domácností s jedným rodičom a osamelo žijúcich dôchodcov. Na Slovensku je už dnes 863 000 ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením. Viac ako 200 000 ľudí poberá dôchodok vo výške 306 až 385 eur. To znamená, že sa pohybujú tesne na hranici príjmovej chudoby alebo sú výrazne pod touto hranicou. Tretina Slovákov a Sloveniek už dnes nedokáže čeliť nečakaným výdavkom.

Zdroj: BARÁT, Andrej. GREENPEACE, Slovensko. PECHO, Jozef. *Dopady klimatickej krízy na Slovensko*. Greenpeace. 2020. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/02/54e4fe6f-gp-dopady-klimat-krizy-slovensko-screen-2.pdf>

- C Podľa prieskumov verejnej mienky považujú viac ako tri štvrtiny Slovákov a Sloveniek klimatické zmeny za veľmi vážny problém. Väčšina respondentov a respondentiek (89 %) podporuje nastavenie vyšších cieľov na využívanie energie z obnoviteľných zdrojov a 91 % opýtaných podporuje dosiahnutie klimatickej neutrality Európskej únie do roku 2050. V roku 2019, keď študentské klimatické hnutie zaznamenalo najväčší celosvetový rozmach, zorganizovala slovenská skupina – inšpirovaná medzinárodným hnutím Fridays for Future – klimatický štrajk vo viacerých mestách.

V Bratislave sa na septembrovom proteste zúčastnilo viac ako päťtisíc ľudí a podporili ho vedecké inštitúcie ako Slovenská akadémia vied, viaceré vysoké školy a viac ako 70 mimovládnych organizácií a hnutí. V roku 2020 predstavila iniciatíva Klíma tá potrebuje petíciu s názvom Za klímu, za budúcnosť, ktorá žiadala vyhlásenie stavu klimatickej núdze na Slovensku aj skorší termín uhlíkovej neutrality. Petíciu podpísalo viac ako 120 000 ľudí a stala sa tak najúspešnejšou online petíciou na Slovensku. Parlament petíciu vzal na vedomie, ale nevyhlásil stav klimatickej núdze ani neprijal iné záväzné opatrenia, ktoré by viedli k naplneniu klimatických záväzkov a zmierneniu klimatickej krízy.

Iniciatíva preto v septembri 2021 spustila novú petičnú výzvu. Momentálne je najaktívnejšou študentskou iniciatívou na Slovensku hnutie Z lavíc do ulíc, aktívne vo všetkých väčších mestách. Spolu s klimatickou iniciatívou Bod obratu usporiadali v septembri 2021 v Bratislave prvý slovenský klimatický kemp (podobné akcie poznáme z posledných rokov zo zahraničia, napríklad z Česka, Rakúska či Nemecka). Kemp vyvrcholil protestným pochodom a prvou masovou akciou občianskej neposlušnosti u nás, ktorá bola namierená proti výstavbe nového LNG terminálu v bratislavskom prístave.

Zdroj: EURÓPSKA KOMISIA. *Prieskum Eurobarometer: tri štvrtiny Slovákov považuje klimatické zmeny za „veľmi vážny“ problém.* Európska komisia. 2019. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/slovakia/news/special_eurobarometer_on_climate_change_sk

- D Aj napriek širokej podpore laickej a odbornej verejnosti, slovenská politická reprezentácia v otázkach ambiciózných klimatických politík výrazne zaostáva. Pre žiadnu z parlamentných politických strán nie je otázka ochrany klímy prioritou, naopak, niektoré zo strán sa stavajú do opozície.

Slovenská vláda schválila v roku 2020 Nízkouhlíkovú stratégiu rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030 s výhľadom do roku 2050, ktorej cieľom je návrh opatrení na dosiahnutie klimatickej neutrality krajiny do roku 2050. Primárnym cieľom je teda znižovanie emisií skleníkových plynov, v stratégii sa dôraz kladie najmä na zvyšovanie podielu energie vyrobenej z obnoviteľných zdrojov a na zvyšovanie energetickej efektivity v oblasti priemyslu a stavebníctva.

Mitigačné opatrenia (také, ktoré vedú k zníženiu spotreby zdrojov a zníženiu produkcie emisií skleníkových plynov) musia byť implementované súčasne s opatreniami adaptačnými, ktoré nám pomôžu pripraviť sa a zmierniť nevyhnutné negatívne dopady zmien klímy. Ide napríklad o zachovanie a obnovu prírodných a krajinných prvkov či budovanie modrozelenej infraštruktúry. Medzi adaptačné opatrenia patrí aj pripravenosť reagovať na extrémne prejavy počasia a ich dôsledky, napríklad povodne.

Zdroj: MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Mitigačné strategické dokumenty SR.* Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. (nedatované). [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.minzp.sk/klima/niz-kouhlikova-strategia/>

- E Do roku 2050 sa výskyt extrémnych horúčav na Slovensku zvýši štvornásobne. Trvanie horúčav sa predĺži minimálne o 3 dni. K roku 2100 sa smrtonosné horúčavy na Slovensku budú vyskytovať každý rok. Najhorúcejšie dni budú nielen výnimočne, ale naopak, pravidelne prekračovať hranicu 40 stupňov Celzia. Podľa siedmej národnej správy SR o zmene klímy budú v rokoch 2075 až 2100 celkové úhrny zrážok asi o desatinu nižšie ako doteraz. Využitelné vodné zdroje klesnú o 30 – 50 %.

Zrážky budú oveľa nerovnomernejšie rozložené počas roka, čo znamená, že v riekach a potokoch bude oveľa menej vody ako v súčasnosti. A to práve v kľúčovom období, keď bude krajina a vegetácia vodu potrebovať najväčšmi. Najviac sa to prejaví na nížinách západného a južného Slovenska. Intenzívne a dlhotrvajúce suchá budú prerušované intenzívnymi búrkami a lejakmi. Až o polovicu sa zvýši počet veľmi silných búrok, s čím súvisí aj očakávaná vyššia intenzita lokálnych povodní. Nebezpečným dôsledkom silných búrok budú aj extrémne prejavy počasia, ktoré poznáme zväčša iba zo zahraničného televízneho spravodajstva: tornáda sa stanú realitou aj na Slovensku.

Ďalšie otepľovanie nepriaznivo ovplyvní úrodu v oblastiach, kde už dnes letné horúčavy obmedzujú poľnohospodársku produkciu. U nás bude predovšetkým veľký problém s lesnými spoločensťami, klimatická kríza ovplyvní aj budúcu skladbu poľí. Problematické bude prezimovanie mnohých plodín. Mrazy počas zím prirodzene tlmili mnohých škodcov a choroby. To sa však stane minulosťou. Vyššie teploty umožnia škodcom lepšie prežívanie aj množenie. Dôsledky pocítia záhradkári, ovocinári aj vinári. S tým všetkým budú spojené ďalšie zvyšujúce sa náklady na pestovanie, ktoré sa môžu premietnuť do ďalšieho zvyšovania spotrebiteľských cien.

Čoraz častejšie povodne a silnejšie búrky zvýšia riziko výskytu chorôb, ktoré sa prenášajú vodou (žltáčka) a potravinami (salmonelóza). Intenzívnejšie a dlhšie trvajúce obdobia sucha zhoršia prístup k vode potrebnej na pitie a hygienu, zvýši sa riziko bakteriálnej a chemickej kontaminácie vôd a tiež riziko šírenia infekčných ochorení.

Zdroj: BARÁT, Andrej. GREENPEACE, Slovensko. PECHO, Jozef. *Dopady klimatickej krízy na Slovensko*. Greenpeace. 2020. [cit. 2021-09-27]. Dostupné na: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/02/54e4fe6f-gp-dopady-klimat-krizy-slovensko-screen-2.pdf>

Doplňujúce informácie k témam filmu

Globálna teplota rastie a každoročne láme teplotné rekordy. Ak bude rast emisií skleníkových plynov (spôsobujúcich globálne oteplenie) pokračovať súčasným tempom, mohlo by oteplenie planéty vzrásť o 3 až 5 stupňov Celzia v porovnaní s predindustriálnym obdobím. Aby sme zabránili potenciálnym katastrofickým dôsledkom pre našu civilizáciu, je nutné udržať nárast globálneho oteplenia pod hranicou 1,5 ° C. To je cieľ, ktorý si v roku 2015 vytýčilo medzinárodné spoločenstvo v takzvanej Parížskej dohode.

Súčasná mladá generácia dospieva do doby, keď má ľudstvo poslednú šancu konať a zvrátiť ničivé dôsledky svojich činov. Aby sa nám podarilo zmierniť dopady klimatickej zmeny, musíme začať masívne obmedzovať produkciu emisií oxidu uhličitého a ďalších skleníkových plynov.

Podľa prieskumu názorov mladých ľudí vo veku 16 až 25 rokov, ktorý realizovala britská Bath University v roku 2021, sa až tri štvrtiny z nich stotožňujú s výrokom „Budúcnosť je desivá“. Obávajú sa, že ich vlády nerobia dosť na to, aby zabránili klimatickej katastrofe. Skoro polovica opýtaných uviedla, že z dôvodu klimatickej krízy pociťujú silnú úzkosť.

Kto spôsobuje zmenu klímy

Napriek tomu – či práve preto – sme svedkami výraznej angažovanosti mladých ľudí nielen v otázkach ochrany klímy a prírody, ale aj v otázkach ľudských práv. Pre väčšinu z nich sa aktivizmus začína individuálnymi krokmi. Obmedzujú konzumáciu mäsa, celkovú spotrebu, lietať. A, naopak, svoju energiu venujú šíreniu osvetly. Uvedomujú si, že iba stovka spoločností je zodpovedná za viac ako dve tretiny všetkých globálnych emisií, a preto sa organizujú a spoločne požadujú systémové zmeny.

Hnev mladej generácie je pochopiteľný. Vedecké poznanie, že zmenu klímy spôsobuje činnosť človeka (a to najmä produkcia emisií oxidu uhličitého počas ťažby a spaľovania fosílnych palív), už nemožno považovať za nové. Nadnárodné fosílné spoločnosti, ako napríklad Exxon Mobil či Shell, o tomto fakte vedeli už koncom 70. rokov minulého storočia, teda dekádu predtým, ako sa z klimatickej zmeny stal problém verejný.

Toto poznanie sa však rozhodli utajiť, pokračovať v svojom biznise a klimatickú zmenu aktívne popierať. Podľa výskumov nezávislého inštitútu Influence Map minie päť najväčších ropných a plynárenských spoločností sveta okolo 200 miliónov dolárov ročne na lobovanie proti legislatívam, ktoré sa snažia zmierniť klimatickú krízu. Logicky sa obávajú, že keby bol ich biznis regulovaný, prídu o zisky.

Konferencia OSN o zmene klímy

Medzinárodné debaty a snahy o koordinovanú akciu s cieľom zmierniť globálne oteplenie a bojovať proti klimatickej kríze prebiehajú už od 90. rokov 20. storočia. Medzivládny panel pre klimatickú zmenu (Intergovernmental Panel for Climate Change, IPCC) vydal prvú správu už v roku 1990. V roku 1992 bola v Rio de Janeiro prijatá medzinárodná dohoda Rámcový dohovor OSN o zmene klímy, ktorého rozhodovacím orgánom je takzvaná Konferencia zmluvných strán (Conference of the Parties, COP).

Klimatický summit sa koná každoročne od roku 1995 s cieľom zmierniť klimatickú zmenu. Za prelomový sa považuje summit COP21 v Paríži v roku 2015, keď sa všetky krajiny dohodli, že sa budú spoločne usilovať o zníženie emisií skleníkových plynov tak, aby udržali globálne oteplenie pod hranicou 2 °C. Ide o takzvanú Parížsku dohodu.

Nanešťastie, Parížska dohoda nie je záväzná a emisie skleníkových plynov v atmosfére každoročne rastú. Namiesto ráznych krokov vedúcich k redukcii emisií počujeme od politických lídrov len prázdne sľuby, výhovorky, čiastkové a falošné riešenia. Podľa správy IPCC z roku 2018 však musia byť všetky oblasti ľudského života (ako priemysel, doprava či obchod) uhlíkovo neutrálne do roku 2050, aby sme zabránili otepleniu planéty o viac ako 2 °C.

K naplneniu týchto ambiciózných a zároveň nevyhnutných cieľov, ktoré by mali zabrániť ekologickému kolapsu, bude potrebná svetová a celospoločenská socioekologická transformácia. Jej základnými kameňmi by mali byť zmena ekonomického systému založeného na nekonečnom raste, rýchly odklon od používania všetkých fosílnych palív, investícia do obnoviteľných zdrojov energie, zvyšovanie energetickej efektivity v priemysle i budovách a ekologické poľnohospodárstvo.

Hnutie za klimatickú spravodlivosť

Už od 70. rokov 20. storočia môžeme pozorovať vznik environmentálnych zoskupení zameraných na ochranu prírody. V 80. rokoch sa v USA začalo formovať hnutie za environmentálnu spravodlivosť, ktoré poukazovalo na prepojenie devastácie životného prostredia so sociálnymi problémami. Jeho formovanie ovplyvnil fakt, že ľudia patriaci k etnickým menšinám a sociálne slabším vrstvám obyvateľstva boli častejšie a vo väčšej miere vystavení znečisteniu pochádzajúcemu z ľudskej činnosti (napríklad zo skládok toxického odpadu). V tomto ponímaní environmentálna spravodlivosť znamená, že všetci ľudia bez ohľadu na farbu pleti, socioekonomický status a rod sú rovnako chránení pred negatívnymi environmentálnymi a zdravotnými dopadmi ľudskej činnosti.

Hnutie za klimatickú spravodlivosť vychádza z konceptu environmentálnej spravodlivosti, sociálne a ekologické problémy vníma ako spojené nádoby. Rasizmus, kolonializmus, patriarchát a iné formy útlaku považuje za počiatočné príčiny klimatickej krízy. Kladie dôraz na historickú zodpovednosť krajín globálneho Severu voči krajinám globálneho Juhu, ktoré už teraz zažívajú najtvrdšie dopady klimatickej a ekologickej krízy. A to i napriek faktu, že k jej vzniku – teda produkcii emisií skleníkových plynov – prispeli najmenej.

Rôzne skupiny ľudí totiž pociťujú negatívne dopady klimatickej zmeny v rôznej miere. Závisí to od geografických, socioekonomických či politických faktorov. Dôležitú rolu hrá aj rod – ženy sú viac vystavené negatívnym dopadom klimatickej krízy, pretože sú celosvetovo viac ohrozené chudobou. Zároveň je ich živobytie častejšie závislé od prírodných zdrojov, ktorých množstvo klesá a kvalita sa zhoršuje dôsledkom klimatickej zmeny. Ženy sú zraniteľnejšie aj pre nerovný prístup k možnostiam adaptácie na zmenu klímy. Často majú horší prístup k zdrojom (napríklad pozemkom či majetku), technológiám či vzdelaniu a tiež k rozhodovacím procesom.

Greta a Piatky za budúcnosť

Nový vietor do plachiet dodala ochranárskym a klimatickým aktivistickým skupinám bezpochyby aj vtedy pätnásťročná Švédka Greta Thunberg. Svojím piatkovým Štrajkom za klímu v roku 2018 podnietila vznik celosvetového študentského hnutia Fridays for Future (doslova Piatky za budúcnosť). K mladým ľuďom volajúcim po rýchlych a radikálnych krokoch, ktoré by viedli k dekarbonizácii a zmiernili klimatickú zmenu, sa postupne pridali rôzne záujmové skupiny, napríklad Vedci za klímu, Rodičia za klímu a podobne. V tom istom roku vzniklo aj klimatické hnutie Extinction Rebellion, ktoré používa taktiku nenásilných priamych akcií k vytvoreniu tlaku na vládu.

Na Slovensku sa v oblasti klimatickej zmeny angažujú mladí ľudia zo študentského kolektívu Z lavíc do ulíc. Šíria osvetu prostredníctvom [Instagramu](#) a podcastu [Z lavíc do uší](#). V septembri 2021 zorganizovali prvý klimatický kemp s názvom Mestský akčný kemp: Spoločne za klimatickú spravodlivosť.

Slovník pojmov:

1. Klimatická zmena vs. klimatické zmeny: Podľa definície Medzivládneho panelu pre klimatickú zmenu (Intergovernmental Panel for Climate Change, IPCC) rozlišujeme medzi klimatickou zmenou (v jednotnom čísle) spôsobenou činnosťou človeka a klimatickými zmenami (v množnom čísle), ktoré sú pre planétu prirodzené a diali by sa aj bez pričinenia človeka.
2. Pojem Generácia Greta je odvodený od mena švédskej aktivistky Greta Thunberg, ktorá sa v jeden letný piatok roku 2018 rozhodla, že namiesto sedenia v škole pôjde protestovať pred švédsky parlament. Chcela dať najavo, že nadobudnuté vedomosti jej v budúcnosti môžu byť nanič, pokiaľ sa politici nezačnú zaoberať ochranou klímy. Svojím činom inšpirovala celú svoju generáciu a stala sa iniciátorkou globálneho hnutia za boj proti klimatickej kríze. Piatkové klimatické štrajky pod názvom Fridays for Future pritiahali do ulíc milióny ľudí po celom svete. Ide najmä o mladé ženy a mužov narodených po roku 1995, patriacich k takzvanej Generácii Z.
3. Pojem klimatická spravodlivosť pochádza z aktivistického prostredia, z radikálnych a sociálnych hnutí. Hnutia za klimatickú spravodlivosť kladú dôraz na historickú zodpovednosť krajín globálneho Severu, ktoré množstvom vyprodukovaných emisií skleníkových plynov prispeli k zmenám klímy disproportčne viac v porovnaní s krajinami a obyvateľstvom globálneho Juhu. Tie už dnes zažívajú omnoho tvrdsie dopady klimatickej a ekologickej krízy, hoci k jej vzniku prispeli najmenej.
4. V súčasnosti existuje vedecký konsenzus o tom, že klimatická kríza a nárast globálnej teploty sú spôsobené ľudskou činnosťou (najmä nadmernou produkciou emisií oxidu uhličitého). Ľudia, ktorí tieto závery spochybňujú a neveria, že klimatické zmeny vedú k závažným ekologickým a sociálnym rizikám, sú zástancami tzv. klimatického skepticizmu. Časť z nich sa o problematiku klimatickej zmeny vôbec nezaujíma, časť z nich spochybňuje vedecké tímy aj metódy, ktoré dospeli k tomuto poznaniu, a časť považuje klimatickú zmenu za podvod či konšpiráciu.
5. Klimatická pohotovosť (climate emergency) odkazuje na súčasnú situáciu týkajúcu sa zhoršujúcich prejavov zmeny klímy. Tá je alarmujúca, a preto si vyžaduje rýchle a zásadné kroky, ktoré by zmiernili klimatickú a ekologickú krízu. Inak hrozí, že degradácia planéty dosiahne takú mieru, že sa Zem stane pre ľudstvo neobývateľnou. Vyhlásenie stavu klimatickej pohotovosti je jednou z hlavných požiadaviek svetového klimatického hnutia Extinction Rebellion. Pojem možno preložiť aj ako stav klimatickej núdze.

Ďalšie príručky a zaujímavé odkazy k témam filmu:

- Výstava [Volba.2050.world](#) ponúka širokú paletu pracovných listov a aktivít na tému klimatickej zmeny. Aktivity sú vhodné pre druhý stupeň základných škôl a pre stredné školy.
- Aktivita [Poviem ti o klimatickej zmene](#) predstavuje tému klimatickej zmeny a prepája ju s témou odborných slov a kontextu. Nájdete ju v príručke [Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra](#).
- Aktivita [Klíma sa nás týka](#) z metodického príručky [Globálne vzdelávanie v predmete etická výchova](#) ponúka bližší pohľad na Slovensko. Pozrite sa na sektory slovenskej ekonomiky a zistite, ktoré najviac prispievajú ku klimatickej zmene. Aktivita je vhodná aj ako súčasť environmentálnej výchovy či triednických hodín.
- Aktivita [Kto ohrieva klímu](#) približuje tému emisií oxidu uhličitého. Žiaci a žiačky si okrem témy klimatickej zmeny zopakujú aj percentá, zlomky, zaokrúhľovanie a tvorbu grafov. Nájdete ju v príručke [Globálne vzdelávanie v predmete matematika](#).
- Aktivita [Pozor, potápame sa!](#) z metodického príručky [Globálne vzdelávanie v predmete geografia](#) ponúka bližší pohľad na dopady klimatickej zmeny v Oceánii.
- Dokumentárny film [Akcia](#) zaznamenáva napínavú akciu skupiny mladých ľudí na ochranu klímy. Nadväzujú naň vzdelávacie aktivity na tému občianskeho aktivizmu.
- Do pozornosti dávame aj záznamy z diskusií po projekciách filmu Generácia Greta na festivale Jeden svet 2021. Hostkou bola Veronika Janíčková zo študentského kolektívu za klimatickú spravodlivosť – Z lavíc do ulíc. Odpovedala na množstvo zaujímavých otázok moderátora Lukáša Osvalda z organizácie Človek v ohrození, a samotných študentov a študentiek, ktorí svoje otázky posielali cez online nástroj Slido.

[Diskusia pre školy k filmu Generácia Greta 1/2 – Festival Jeden svet 2021](#)

[Diskusia pre školy k filmu Generácia Greta 2/2 – Festival Jeden svet 2021](#)

Použité zdroje a odporúčaná literatúra:

EDITORS OF THE GUARDIAN. *Four in 10 young people fear having children due to climate crisis*. The Guardian. (nedatované). [cit. 2021-09-27].

Dostupné na: <https://www.theguardian.com/environment/2021/sep/14/four-in-10-young-people-fear-having-children-due-to-climate-crisis>

EDITORS OF INSIDE CLIMATE NEWS. *Exxon: The Road Not Taken*. Inside Climate News. (nedatované). [cit. 2021-09-27].

Dostupné na: <https://insideclimatenews.org/book/exxon-the-road-not-taken/>

EDITORS OF THE GUARDIAN. *Top oil firms spending millions lobbying to block climate change policies, says report*. The Guardian. (nedatované). [cit. 2021-09-27].

Dostupné na: <https://www.theguardian.com/business/2019/mar/22/top-oil-firms-spending-millions-lobbying-to-block-climate-change-policies-says-report>

McCARTHY, Niall. *Oil And Gas Giants Spend Millions Lobbying To Block Climate Change Policies* [Infographic]. Forbes. 2019. [cit. 2021-09-27].

Dostupné na: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2019/03/25/oil-and-gas-giants-spend-millions-lobbying-to-block-climate-change-policies-infographic/?sh=64cbb9de7c4f>

MESÍK, Juraj. *Zmena klímy: v kráľovstve konšpirácií, vedy a ilúzií*. In: Učebné texty Svet medzi riadkami (piata kapitola). globalnevezdelavanie.sk. (nedatované). [cit. 5. 5. 2020].

Dostupné na: https://globalnevezdelavanie.sk/wp-content/uploads/2019/09/Svet_medzi_riadkami_8_KLIMA_FINAL.pdf

SOMERVILLE, Hannah. *Climate anxiety as global study reveals three-in-four young people think ,the future is frightening'*. 2021. Euronews.green. [cit. 2021-09-27].

Dostupné na: <https://www.euronews.com/green/2021/09/14/climate-anxiety-as-global-study-reveals-three-in-four-young-people-think-the-future-is-fri>

Metodické materiály pre učiteľ'ky a učiteľ'ov k dokumentárnym filmu Generácia Greta

Človek v ohrození, n. o.
Bratislava, 2021

Autori:

Lenka Putalová, Tatiana Cárová

Odborní editori:

Barbora Adamková

Jazyková úprava:

Zuzana Límová,
Alexandra Strelková

Grafická úprava:

Miroslav Lukačovič

ISBN: 978-80-89917-47-4

Elektronická verzia dostupná na: <https://www.jedensvet.sk/jeden-svet-na-skolach/>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR určenej na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Človek v ohrození n. o.

Táto publikácia bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie. Za jej obsah je výhradne zodpovedná organizácia Človek v ohrození n.o., pričom nemusí nutne reprezentovať pohľad Európskej únie.